

перспективного розвитку, одержання високої віддачі від інвестицій, а іноді викликають стратегічну уразливість у конкурентній боротьбі. Забезпечити нові можливості розвитку для таких підприємств може інвестування в інші, альтернативні групи галузей.

Висновки. На наш погляд, основною проблемою фінансування АПК на сучасному етапі є відсутність ефективного та адаптованого до умов перехідного періоду організаційно – інвестиційного механізму, який би полягав у комплексному використанні усіх джерел інвестиційних ресурсів та обґрунтуванні напрямів їх вкладення. У вирішенні цієї проблеми слід застосовувати комплексний підхід, оскільки залежно від розвитку ринкових відносин і наявності ресурсного потенціалу змінюються відтворювальні й соціальні можливості економіки держави.

Механізм підвищення ефективності інвестиційної діяльності – це система методів та дій впливу на інвестиційні потоки (об'єкт інвестування) з метою підвищення ефективності їх функціонування. Ефективність функціонування інвестиційних потоків, як виявлено на підставі досліджень сучасних науковців та особистих досліджень автора, вимірюється такими параметрами: ефективна стратегія інвестування з визначенням пріоритетних напрямів; оцінка ефективності інвестицій за сучасними методиками із розрахунком доходності проекту, рентабельності інвестицій, строку окупності та інших показників; рівень ризику інвестиційного проекту з розробкою методів його обмеження. Перспективні напрями вдосконалення інвестиційної стратегії повинні відповідати перспективним напрямам державної політики щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні та сприяти притоку інвестиційного капіталу в економіку АПК.

Джерела та література

1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. – К.: «ИТЕМ», «Юнайтед Лондон Трейд Лимитед», 1995.
2. Діброва А.Д., Клименко А.М. Розвиток інвестиційного процесу в аграрному виробництві // Економіка АПК. – 1998. – №1. – С. 35–40.
3. Паламарчук О.М. Поглиблення агропромислової інтеграції – шлях до сталого розвитку України // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Регіональні проблеми розвитку агропромислового комплексу України: сучасний стан і перспективи вирішення". – К.: ІАЕ УААН, 2002. – С. 136–142.
4. Рижук С.М. Державне регулювання аграрного сектора та перехід на інноваційну модель розвитку // Економіка АПК. – 2002. – №7. – С. 6-10.

Овсчкіна О.А.

ВИКОРИСТАННЯ ГРАФОАНАЛІТИЧНОГО МЕТОДУ ОЦІНКИ АДАПТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ НА ОСНОВІ МЕТОДОЛОГІЇ SWOT-АНАЛІЗУ ЗОВНІШНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ

Постановка проблеми. В теорії перехідної економіки трансформаційні фактори набувають комплексного визначення і пов'язані з характеристикою соціально-економічних явищ, що постійно змінюються (трансформуються). Складність розробки класифікації трансформаційних факторів обумовлена тим, що вона не обмежується колом виключно економічних процесів. В ході дослідження сучасного етапу розвитку суспільного виробництва країни неможна абстрагуватися від дії неекономічних тенденцій, що спостерігаються в культурі, науці, політиці, праві тощо і впливають на характер трансформацій [1, с. 222-225]. Трансформація є головним змістом господарських процесів, що відбуваються, і визначається як перехід системи економічних відносин з одного стану в інший.

Трансформаційні перетворення останнього десятиріччя, що радикально змінили економічно-правові умови господарювання, серйозно не торкнулися принципових основ існуючої моделі інноваційної діяльності суб'єктів. Процеси її подальшого розвитку й адаптації до умов, що змінюються, вимагають вирішення задач оцінки впливу трансформаційних факторів на ефективність інноваційних процесів на всіх рівнях організації національного господарства, розробки ефективних інструментів управління інноваційним розвитком ринкової економіки, що формується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В ході досліджень трансформаційних процесів вітчизняними науковцями почала розроблятися концепція „трансформ”, під якими розуміються такі особливі економічні форми, через які явища, властиві одній економічній системі, перетворюються у явища, притаманні іншій економічній системі. Трансформи розуміються як “буфери”, що пом'якшують народження нових якостей, роблять його менш проблемним [2, с. 6; 3, с. 195]. Якщо формальні перетворення економічних відносин випереджають реальні їх перебудови, то трансформа деформується, набуваючи вид “деформи”, яка “спотворює” та руйнує сутність нового економічного явища. Отже, деформа є ірраціональною економічною формою.

Вплив раціональних та ірраціональних економічних форм найбільш чутливо відчуває інноваційна сфера діяльності економічних суб'єктів. Аналізу цього впливу присвячені наукові праці таких дослідників як Наливайченко К.В. [4, с. 1267–1271], Герасимчука В.Г., Довганя Л.Є., Давиденко В.Р. [5, с. 41–43], Копосова Г., Шарко М. [6, с. 14–23], Єресько І.Г. [7, с. 34–38], Гольдштейна Г.Я. [8, с. 39–60] та ін. Дослідниками зроблено акцент на визначенні наслідків впливу певних трансформацій на стан інноваційного середовища

економічних суб'єктів, але не достатньо повно вивчено походження і механізм дії існуючих трансформ і деформ.

Постановка завдання. З урахуванням вищесказаного, метою даної статті є класифікація трансформаційних факторів та оцінка їх впливу на інноваційну активність економічних суб'єктів з використанням графоаналітичного методу на базі SWOT-аналізу. Для досягнення визначеної мети необхідно вирішення наступних задач:

- поглиблення класифікації трансформаційних факторів інноваційного середовища на трансформи і деформи з виділенням проміжних інституціонально-економічних форм;
- групування та відбір трансформ і деформ за критеріями інтенсивності і значущості;
- побудова багатокутника зв'язків адаптаційних можливостей внутрішнього інноваційного потенціалу економічних суб'єктів з дією найвпливовіших зовнішніх трансформаційних факторів.

Викладення основного матеріалу досліджень. В сукупності трансформаційних факторів, що складають трансформи і деформи, можна виділити так звані проміжні інституціональні економічні форми відносин, характер впливу яких на інноваційний розвиток економічних суб'єктів може бути як негативним, так і позитивним в залежності від ситуації, що склалася, певної взаємодії різноспрямованих факторів, впливу наднаціональних факторів на стан інноваційного середовища країни тощо (табл. 1).

В переліку деформ, що гальмують або спотворюють інноваційний розвиток економічних суб'єктів найбільшу значущість, на наш погляд, має відсутність чинного Податкового кодексу, який має стати важливим елементом економічного режиму регулювання інноваційної діяльності суб'єктів, зі ствердженими податковими пільгами, умовами їх надання, системою контролю за виконанням податкового режиму. Збалансований податковий режим регулювання інноваційної активності вітчизняних підприємств певною мірою сприятиме подоланню наслідків деформації процесу приватизації державної власності (номенклатурної приватизації, порушенню етапів процесу роздержавлення, стихійної приватизації тощо) шляхом створення матеріальних стимулів до здійснення інноваційних інвестицій. Отже, інноваційно-орієнтовані підприємства різної форми власності поступово формуватимуть схильність до новаторських ризиків.

Таблиця 1. Трансформаційні фактори впливу на інноваційний розвиток економічних суб'єктів

Негативні фактори		Проміжні фактори		Позитивні фактори	
Деформи	Рейтингове місце в комплексі негативних факторів	Нейтральні інституціональні економічні форми	Рейтингове місце в комплексі проміжних факторів	Трансформи	Рейтингове місце в комплексі позитивних факторів
Відсутність Податкового кодексу	1	Технологічна реструктуризація галузевої структури економіки	1	Створення елементів інноваційної інфраструктури	1
Деформації процесу приватизації державної власності	2	Створення спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку (СВЕЗ і ТПР)	2	Застосування прогресивних інструментів податкового режиму стимулювання інноваційних інвестицій	2
Низька схильність підприємств всіх сфер діяльності до ризику	3	Конверсія оборонних галузей виробництва	3	Формування інтегрованих корпоративних структур	3
1	2	3	4	5	6
Відсутність державних гарантій і перехресного страхування інноваційних інвестицій	4	Одержання більшої частки пільг великими підприємствами	4	Впровадження лізингової форми придбання високотехнологічного обладнання	4
Слабкість мережі трансферу технологій	5	Формування кластерів підприємств	5		
Нечітка визначеність прав інтелектуальної власності	6				
Слабкість кредитних джерел фінансування ризикових інвестиційних проектів	7				
Зменшення бюджетних витрат на наукові дослідження порівняно з розвинутими країнами	8				
Нерозвиненість венчурного фінансування інноваційного процесу	9				
Неналагодженість партнерських відносин між малим і середнім підприємництвом та ТНК в інноваційній сфері діяльності	10				

Поступове створення системи державних гарантій і перехресного страхування інноваційних інвестицій разом зі створенням мережі трансферу технологій вирішуватимуть проблему удосконалення схем фінансу-

ВИКОРИСТАННЯ ГРАФОАНАЛІТИЧНОГО МЕТОДУ ОЦІНКИ АДАПТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ НА ОСНОВІ МЕТОДОЛІГІЇ SWOT-АНАЛІЗУ ЗОВНІШНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ

вання інноваційних проєктів з залученням кредитних коштів для проведення науково-прикладних досліджень, що є однією з найактуальніших проблем для сучасних вітчизняних підприємств. Підвищення ролі держави в процесі регулювання інноваційного розвитку економічних суб'єктів пов'язане не лише зі збільшенням бюджетних витрат на наукові дослідження, але й з використанням альтернативних джерел фінансування (венчурного, хеджевого інвестування, вкладення коштів в інноваційні проєкти малих і середніх підприємств з боку ТНК). Отже, своєчасне подолання дії ірраціональних інституціонально-економічних форм запобігатиме створенню умов деформування інноваційного розвитку економічних суб'єктів та національної економіки в цілому, а також підсилуватиме дію позитивних факторів впливу.

До останніх відноситься, передусім, створення елементів інноваційної інфраструктури (технопарків, технополісів, інноваційних центрів). За рівнем значущості ці елементи, на нашу думку, займають провідне місце в комплексі факторів позитивного (раціонального) впливу на інноваційну активність підприємств, галузей, регіонів національної економічної системи. Як відомо, застосування таких прогресивних інструментів податкового режиму стимулювання інноваційних інвестицій як податкові пільги, податкові канікули, відстрочки платежів тощо, безумовно, є раціональною економічною формою, але без інституціонального оформлення (тобто, за відсутністю Податкового кодексу) ця трансформа певною мірою втрачає свою ефективність. В сукупності трансформ створення інтегрованих корпоративних структур типу ФПГ, холдингів, консорціумів, виступаючи активною раціональною формою, прискорить формування сприятливого інноваційного середовища вітчизняних економічних суб'єктів, що вже відчули ефективність впровадження лізингової форми придбання високотехнологічного обладнання та пропозиції наукоємної конкурентноздатної продукції.

Щодо нейтральних економічних форм, то їх дія може привести як до позитивних наслідків, підсилюючи вплив трансформ на інноваційну діяльність економічних суб'єктів, так і до негативних результатів у випадку збільшення руйнуючої сили деформ та їх кількості. В останньому випадку спостерігатиметься створення несприятливого інноваційного середовища, яке гальмуватиме будь-яку інноваційну активність суб'єктів. Вищевикладене дозволяє зауважити, що такі проміжні фактори як технологічна реструктуризація галузевої структури економіки, за умов домінування трансформ, приведе до масового відновлення основного капіталу підприємств таким чином, що не лише зростатиме кількість робочих місць, але й збільшуватиметься продуктивність праці. Ці залежності може відобразити показник "пропорція інтенсивності" [9, с. 100-109], за яким досліджується співвідношення інтенсивних та екстенсивних факторів росту капіталу підприємств, що у підсумку дозволяє оцінити динаміку виробничих процесів, вид розширеного відтворення на індивідуальному та суспільному рівнях та визначити характер накопичення видів економічного потенціалу, в тому числі інноваційного.

За умов домінування деформ процес технологічної реконструкції галузевої структури господарства може набути значних спотворень: поглиблення диспропорцій між рівнями технічної бази підприємств, зменшення галузевого інноваційного потенціалу, рівня інноваційності продукції, що виробляється тощо. На нашу думку, незадовільний технологічний стан основних фондів української промисловості є підтвердженням підсилення дії деформ: фонди фізично зношені на 60% і на 95,5% – морально застарілі. Нині відновні процеси, за винятком окремих підприємств, здійснюються на старій технологічній базі. Кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшуються. Лише кожне 10-е підприємство здійснює інноваційну діяльність, тоді як в розвинених країнах частка інноваційно-активних підприємств досягає 70%, при цьому частка інноваційної продукції в обсязі промислового виробництва складає в Україні менше 7% [5, с. 42]. За підрахунками вітчизняних економістів, наукоємність ВВП в Україні постійно знижується і на початку поточного сторіччя склала 1,12%, що в 2–2,5 рази менше, ніж у США, Японії, Франції, де цей показник досягає майже 3% [4, с. 1268]. Охарактеризовані явища, набуваючи деструктивної сили, негативно впливають на рівень формування і відтворення інноваційного потенціалу економічних суб'єктів. Певною мірою ці проблеми мали бути вирішені створенням СВЕЗ (спеціальні, вільні економічні зони) і ТПР (території пріорітетного розвитку).

Слід зауважити, що організація СВЕЗ і ТПР при підсиленні дії позитивних трансформаційних факторів впливу на інноваційну діяльність економічних суб'єктів сприятиме прискоренню процесів мобілізації додаткових коштів на фінансування інноваційних проєктів, прикладних наукових досліджень, генерування інновативної інформації. У той же час під впливом ірраціональних форм функціонування таких спеціальних інституціональних утворень, як СВЕЗ і ТПР, може спровокувати відтік не лише додаткових, але й необхідних фінансових ресурсів.

За таких умов спостерігається подальше спотворення всієї структури зовнішньоторгівельних відносин: на початку поточного сторіччя імпорт низькотехнологічної інвестиційної продукції складає 49%, середньотехнологічної – 27%, а високотехнологічної – лише 11%. Що стосується частки експорту високотехнологічної продукції інвестиційного попиту, то вона сягає 8%, середньотехнологічної – 30%, а низькотехнологічної – 47%, при цьому обсяг експорту наукоємної продукції зменшується на 5-7% щорічно [5, с. 42; 10, с. 354]. Отже, відбуватиметься подальше гальмування інноваційного розвитку національної економічної системи в цілому.

З метою розробки заходів підвищення адаптаційних можливостей інноваційного потенціалу економічних суб'єктів можуть застосовуватися наступні процедури оцінки і групування трансформаційних факторів: формулювання критеріїв відбору найвпливовіших зовнішніх трансформаційних факторів; проведення екс-

пертих оцінок значущості раціональних та ірраціональних економічних форм зовнішнього інноваційного середовища; визначення рівня інтенсивності прояву певних трансформ і деформ в сукупності трансформаційних факторів; складання матриці зв'язків ступеню значущості зовнішніх трансформаційних факторів та інтенсивності їх прояву в інноваційному середовищі; відбір найбільш значущих зовнішніх факторів та побудова багатокутника зв'язків адаптаційних можливостей інноваційного потенціалу економічного суб'єкту відносно впливу зовнішніх трансформ і деформ.

Відбір найвпливовіших трансформаційних факторів (трансформ і деформ) здійснюється за критеріями ступеню інтенсивності їх проявлення в зовнішньому інноваційному середовищі та значущості для наявних внутрішніх адаптаційних можливостей інноваційного потенціалу економічних суб'єктів. Може бути низка інтерпретацій матриці цих зв'язків, але у базовому варіанті може передбачатися, що по вертикалі вимірюється ступінь інтенсивності дії зовнішніх трансформаційних факторів, а по горизонталі – рівень можливостей адаптації інноваційної діяльності суб'єктів. За процедурою відбору в поле зору дослідників мають потрапити ті трансформи й деформи, вплив яких пов'язаний зі збереженням адаптаційних можливостей інноваційного потенціалу (тобто, фактори, що найбільше проявляються у зовнішньому середовищі і є найважливішими для адаптації елементів інноваційного потенціалу). Науковцям слід сконцентрувати зусилля на аналізі тих факторів, які меншою мірою виявляються в сукупності факторів інноваційного середовища, але є значущими для діяльності суб'єктів. Наприкінці мають досліджуватися “яскраві” (інтенсивні) фактори, що мають найменшу впливовість.

Отримані результати відбору зовнішніх трансформаційних факторів стають підставою для їх подальшої оцінки з використанням графоаналітичного методу в процесі SWOT-аналізу. Автором статті використана удосконалена модель SWOT-аналізу, що представлена в роботах російського науковця Г.Я. Гольдштейна [8, с. 48–56]. На його думку, застосування основних концептуальних положень методології SWOT-аналізу раціональних та ірраціональних економічних форм як трансформаційних факторів впливу на розвиток інноваційного потенціалу економічних суб'єктів має базуватися на:

- визначенні елементів першого рівня складності інноваційного потенціалу економічних систем (підприємств, регіонів, макроєкономіки в цілому) [11, с. 673-674];
- проведенні стандартних процедур виділення загроз і сприятливих умов з боку трансформ і деформ та виявленні слабких і сильних можливостей адаптації виділених внутрішніх інноваційних підсистем до впливу зазначених факторів;
- здійсненні низки специфічних процедур: визначення вірогідності реалізації конкретних сприятливих можливостей і загроз під дією трансформ і деформ; оцінка коефіцієнтів впливу можливостей / загроз на реалізацію стратегічних цілей інноваційного розвитку економічних суб'єктів; експертна оцінка інтенсивності дії внутрішніх адаптаційних факторів, що обумовлюють рівень інноваційного розвитку; експертна оцінка сили взаємозв'язку впливу трансформ і деформ на інноваційний розвиток.

Побудова графу має здійснюватися за наступними етапами:

- по-перше, визначається інтенсивність дії внутрішніх факторів за формулою:

$$A_{ij} = A_i * K_{ij} * P_j * a_{ij}, \quad (1)$$

де: A_i - експертна оцінка інтенсивності внутрішніх адаптаційних факторів в частках від одиниці, причому сума оцінок дорівнюватиме одиниці;

K_{ij} - коефіцієнти впливу можливостей / загроз на реалізацію стратегічних цілей інноваційного розвитку в діапазоні, наприклад, від -5 до +5;

P_j - вірогідність реалізації конкретних сприятливих можливостей і загроз під дією трансформ і деформ в частках від одиниці, сума вірогідностей повинна складати одиницю;

a_{ij} - експертна оцінка сили взаємозв'язку зовнішніх трансформаційних та внутрішніх адаптаційних факторів інноваційного розвитку в діапазоні, наприклад, від -5 до +5;

- по-друге, оцінюється рівень конкретних сприятливих можливостей та загроз для окремих складових з боку зовнішніх трансформаційних факторів за формулою:

$$K'_j = \sum_{i=1}^s A_{ij}, \quad (2)$$

де $i = 1 \div s$ – кількість сильних та слабких сторін;

- по-третє, розраховується загальна оцінка зовнішніх можливостей та загроз за формулою:

$$K' = \sum_{j=1}^r K'_j, \quad (3)$$

- по-четверте, визначається рівень сильних та слабких сторін інноваційного розвитку за формулою:

$$A'_i = \sum_{j=1}^r A_{ij},$$

ВИКОРИСТАННЯ ГРАФОАНАЛІТИЧНОГО МЕТОДУ ОЦІНКИ АДАПТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ НА ОСНОВІ МЕТОДОЛОГІЇ SWOT-АНАЛІЗУ ЗОВНІШНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ

(4)

де $j = I \div r$ – кількість сприятливих можливостей та загроз;
 - по-п'яте, розраховується загальна оцінка внутрішніх адаптаційних можливостей певної складової інноваційного потенціалу за формулою:

$$A' = \sum_{i=1}^s A'_i, \quad (5)$$

- по-шосте, знаходиться точка зв'язку внутрішніх адаптаційних можливостей кожної окремої складової із зовнішніми трансформаційними факторами в двовірній системі координат з розмірністю, наприклад, від -5 до $+5$.

За результатами розрахунків точок зв'язку будується багатокутник адаптаційних можливостей інноваційного потенціалу економічного суб'єкту щодо впливу зовнішніх трансформаційних факторів позитивної і негативної спрямованості. Форма багатокутника та його розташування всередині системи координат дозволяє визначити, наскільки інноваційна діяльність суб'єкту відчуває вплив деформ і трансформ, і чи володіє суб'єкт резервами протистояння дії зовнішніх трансформаційних факторів (чим більше точок зв'язку знаходяться в сегменті сильних сторін, тим більші внутрішні адаптаційні можливості інноваційного потенціалу досліджуваних суб'єктів, і навпаки – концентрація точок в сегменті слабких сторін сигналізує про погіршення можливостей адекватного реагування на вплив різноспрямованих трансформаційних факторів зовнішнього інноваційного середовища).

Висновки і перспективи подальших досліджень. В системі впливу зовнішніх факторів інноваційного середовища сучасних економічних суб'єктів існують не лише позитивно діючі інституціонально-економічні форми (трансформи), негативні (деформи), але й так звані проміжні (нейтральні) форми, дія яких може бути різновекторною в залежності від взаємозв'язку певних чинників. Отже, класифікацій трансформаційних факторів інноваційного середовища має бути більш поглибленою, що складе підставу для більш обґрунтованого прийняття управлінських рішень щодо подальших перспектив розвитку інноваційного потенціалу.

Проведення групування трансформ і деформ за критеріями інтенсивності і значущості з побудовою багатокутника зв'язків відібраних зовнішніх трансформаційних факторів з адаптаційними можливостями інноваційного потенціалу економічних суб'єктів дозволить більш раціонально перерозподілити наявні ресурсні елементи, визначити точки концентрації основних управлінських зусиль щодо підтримання і подальшого розвитку рівня інноваційного потенціалу.

Подальші дослідження впливу факторів зовнішнього інноваційного середовища мають, на наш погляд, певну теоретичну та практичну значущість, оскільки дають не лише підставу для удосконалення системи управління інноваційною активністю економічних суб'єктів різного рівня організації, але й поштовх подальшій розробці концепції їх інноваційного розвитку.

Джерела та література

1. Белокрылова О.С. Теория переходной экономики: учебное пособие. Серия «Учебники и учебные пособия». – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2002. – 352 с.
2. Власенко Н.В. Трансформація відносин власності в умовах інверсійного переходу до ринкової економіки: Автореф. дис. канд. економ. наук: 08.01.01 / ХНУ ім. В.Н. Каразіна – Харків, 2000. – 15 с.
3. Овечкіна О.А., Іванова К.В. Інституціональні фактори впливу на інноваційний розвиток регіонів в умовах трансформаційних перетворень національної економіки // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Выпуск 10. Экономические науки. – Симферополь: НИЦ КИПУ, 2007. – С. 194-198.
4. Наливайченко К.В. Інституціональні фактори як основа структурної трансформації економіки // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ, 2006. – С. 1267-1271.
5. Герасимчук В.Г., Довгань Л.С., Давиденко В.Р. Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи // Економіка та держава. – 2006. – № 5. – С. 41-43.
6. Копосов Г., Шарко М. Сучасні проблеми функціонування й детермінанти інноваційного механізму регіонального розвитку // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 14-23.
7. Єресько І.Г. Оцінка інноваційного потенціалу України//Економіка та держава.–2006.– № 4.– С.34–38.
8. Гольдштейн Г.Я. Стратегический менеджмент: Учебное пособие. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2003. – 94 с.
9. Цыгичко А.Н. Новый механизм формирования эффективности. – М.: Экономика, 1990. – 192 с.
10. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – ДО.: Ін-т екон. прогноз., Фенікс, 2003. – 1008 с.
11. Овечкіна О.А., Іванова К.В. Формування статичної й динамічної структури складових інноваційного потенціалу регіональних економічних систем // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Выпуск 225: В 3 т. – Т. III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 671-682.